

Dorovský, Ivan

Teorie literatury

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. X, Řada literárněvědné slavistiky. 2001, vol. 50, iss. X4, pp. [133]-134

ISBN 80-210-2552-2

ISSN 1212-1509

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/103108>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

INFORMACE A ZPRÁVY

TEORIE LITERATURY

Makedonská literární teoretička **Katica Kjulavkovová** (nar. 1951) se od počátku své vědecké dráhy orientovala na studium otázek spjatých s domácí poezií (sama je autorkou deseti básnických sbírek). Její magisterská práce se týkala metafory v makedonské poezii a doktorát získala na základě práce o zvláštnostech lyriky. Zřejmě pedagogické působení na filozofické fakultě skopské univerzity, kde přednáší teorii a metodologii studia literatury, ji vedlo k tomu, aby své výklady vydala knižně pod názvem *Teorija na kniževnosta. Uvod* (Skopje, Kultura 1999, 260 s.). Má k tomu ostatně již dostatečnou průpravu. Byla na dvou ročních studijních pobytech na Sorbonně a rok působila v Paříži jako lektorka makedonského jazyka. To jí umožnilo důkladně se seznámit s teoretickými pracemi francouzských, německých, anglických i amerických literárních teoretiků, sémiotiků, metodologů a komparatistů.

V šesti samostatných částech (kapitolách) autorka pojednala o všech základních literárně historických, literárně teoretických, literárně kritických a metodologických otázkách. V první kapitole vysvětlila pojem literatury z hlediska historického, poukázala na antické pojetí Platonovo a Aristotelovo, uvedla teoretické koncepte a definice i typologii literatury a literárních textů aj.

Věda o literatuře jako systém literárního bádání je předmětem autorčiných výkladů v druhé kapitole. Poukázala, jak se v jednotlivých zemích a u různých autorů chápal pojem vědy o literatuře. Sledovala zastoupení literárních termínů a pojmů v různých encyklopedických příručkách a lexikonech, aby mohla konstatovat, že je v současnosti snaha vytlačit z užívání termín literární věda a nahradit jej termíny kritika, poetika nebo teorie literatury. Dokonce ani ve Websterově *Encyclopedia of Literature* (1995) prý nenajdeme samostatné heslo literární věda, nýbrž pouze heslo literární kritika a poetika. Autorka věnuje pozornost čtyřem základním konceptům (paradigmatům) spjatým se studiem literatury, literární teorie, kritiky a me-

todologie: pozitivismu, jeho přechodu k antipozitivistické koncepci (jež má fenomenologickou, formalistickou, morfologickou, lingvistickou, stylistickou, rétorickou a novokritickou variantu), strukturalismu a sémiotice a poststrukturalistickému, postmodernistickému paradigmatu. Uvádí názory významných evropských zastánců jednotlivých koncepcí (tj. intuitivní, okultní, umělé) cesty k odhalení pravdy, a označila je za diskriminační. *Netradičně, tj. nově pojala K. Kjulavkovová svoje pojetí toho, co je vlastně vědecké. Postavila se proti dosavadnímu oficiálnímu chápání, které podle ní staví do ostrého protikladu vědecké a paravědecké (tj. intuitivní, okultní, umělé) cesty k odhalení pravdy, a označila je za diskriminační.*

Z třetí kapitoly recenzované práce jsou kromě pojednání o literární historii a „povesti“, tj. historii nebo historiografii (autorka tu bohužel podlehla charvátskému termínu, převzala jej a uvedla do makedonské terminologie zcela neoprávněně a nepřijatelně) cenné výklady o tzv. kodiskurzivnosti literární historie. Zajímavé jsou např. autorčiny závěry o distinkci mezi literární minulostí a její kriticko-teoretickou interpretací v podobě dějin. Tato odlišnost totiž odhaluje možné pseudokonstrukce dějin, revize, simulace, retuše, přehodnocování aj. Pokud se však literární historiografie realizuje také nebo též jako autoreflexe, jako vnitřní (imanentní) dějiny literatury v samotných literárních dílech, pak mohou být definovány jako dějiny literárních textů (děl).

Přehledná, instruktivní a zasvěcená je její typologie koncepcí literárních dějin, které pojala do tří globálních konceptních a metodologických modelů: 1. vnější model se vyznačuje mj. kauzalitou, faktografií, popisností a biografismem. Formálnost, ahistoričnost a antihistoričnost charakterizují druhý model. Ignoruje historická fakta o autorství, recepční kontext, tradici a kulturní konvence. Třetí, tzv. dialogický model je založen na kontextualitě a hermeneutice. Dialogická a sociologická

Přehledná, instruktivní a zasvěcená je její typologie koncepcí literárních dějin, které pojala do tří globálních konceptních a metodologických modelů: 1. vnější model se vyznačuje mj. kauzalitou, faktografií, popisností a biografismem. Formálnost, ahistoričnost a antihistoričnost charakterizují druhý model. Ignoruje historická fakta o autorství, recepční kontext, tradici a kulturní konvence. Třetí, tzv. dialogický model je založen na kontextualitě a hermeneutice. Dialogická a sociologická

poetika literárních dějin je vybudována mj. na základě Bachtinovy koncepce, teorie recepce a intertextuálnosti.

V chronologické periodizaci a typologii literárních dějin pak autorka přináší nejnovější názory a definice současných literárních historiků a teoretiků, vzájemně je srovnává, poukazuje na jejich přednosti a neúplnosti i na jejich historickou podmněnost.

Předmět studia dějin literatury je podle K. Kjulavkovové velmi variabilní kategorie. Nejhistoričtější je v poznávacím literárním souhmu. Každý literární historik, ať si zvolí vnitřní nebo vnější aspekty literárního systému, se pokouší zachytit dějiny ve vývoji, chronologicky, a usiluje o maximální globalizaci a univerzalizaci literárního fenoménu.

Otázku však zůstává, zda se mají zařazovat do dějin literatury také tzv. neliterární texty, např. triviální literatura (detektivní romány, rozhlasová tvorba aj.), vědecká fantastika nebo non-fiction. Rozhodně však není pochyb o tom, že do dějin každé národní literatury patří literatura pro děti a mládež. Podle Evy Kuschnerové je do nich nezbytné zařazovat také ústní slovesnost, memoáry, deníky, traktáty a encyklopedie.

Autorka uvádí rovněž názory některých dalších odborníků na to, co by mělo být obsahem dějin literatury. Podle raného R. Barthes *předmětem*

literárních dějin není život, nýbrž úloha autora, názory na literaturu, které v určité době převládají, kritéria doby. Považují za správný autorčin názor, že historicitu literatury je spleť kulturologických, mytologických, informativních, komunikativních, edukativních, recepčních, kritických, autorských, tradičních a jazykových kontextových vztahů.

Ve čtvrté kapitole pojednala K. Kjulavkovová o literární kritice. Podala její definici, poukázala na vztah kritika-teorie, na její předmět, funkci a axiologii a uvedla její metody a její vztah k etice.

S ohledem na uživatele své knihy, jimiž by měli být především studenti, jsou v samostatných kapitolách zachyceny teorie literatury a metodologie jejího studia. V obou vychází autorka z nejnovějších poznatků, teorií a metod.

Na konci knihy je uvedena rozsáhlá odborná literatura, která svědčí jak o rozsáhlých znalostech anglicky, francouzsky a německy psaných prací, také ovšem o neznalosti řady prací ruských, českých, slovenských nebo bulharských autorů.

To, že jsou přepisy některých děl chybné nebo údaje o nich neúplné, že zavádí některé charvátské termíny a že tu a tam chybí pod vlivem srbštiny a charváštštiny v užívání členu, jsou nejmenšími „vadami na kráse“ této nesporně odborně vysoce fundované, moderně napsané knihy.

Ivan Dorovský

VI. KONGRES ICCEES VE ZNAMENÍ KLÍČOVÉ ÚLOHY RUSKA

Ve dnech 29. července až 3. srpna 2000 se ve finském Tampere konal VI. kongres ICCEES (International Council for Central and East European Studies), organizace, která – jak vyplývá z anglického názvu – studuje střední a východní Evropu, tedy ve valně většině bývalé socialistické země. Vznikla před pětadvaceti lety jako alternativa spíše filologicky orientovaného a záměrně deideologizovaného Mezinárodního komitétu slavistů (záměrně proto, že se slavisté ze střední a východní Evropy nemohli ve všech oblastech svobodně vyjadřovat a jinak se vyjadřovat nechtěli; podle tehdejšího usnesení se kongresy či sjezdy této organizace konaly jen v zemích střední a východní Evropy, aby byla umožněna bez překážek co největší účast z tehdejších socialistických zemí). V té době se ICCEES ještě jmenovala Rada pro studium Sovětského svazu a východní Evropy. Je zřejmé, že ICCEES nestuduje pouze slovanské země a že nejde jen o jazyk a literaturu, ale také a snad především o historii, sociologii a politologii. Po

přelomovém roce 1989 se konaly tři kongresy, jichž se ve větším počtu již zúčastnili vědci z východní Evropy: Harrogate (Velká Británie, 1990), Varšava (Polsko, 1995) a nyní Tampere (Finsko, 2000). Podle statistiky přijelo do lázní Harrogate dvě procenta lidí z postkomunistických zemí, nyní jich bylo čtyřicet procent a poloha Tampere vysvětluje i to, že sem z 1800 účastníků přijelo kolem 500 Rusů z Ruské federace (většinou autobusy ze Sankt-Petěrburgu; cestu financovala Rusko-finská společnost a jejich pobyt byl – stejně jako řady dalších účastníků – tu více tu méně z různých zdrojů sponzorován).

V projevu zástupce finského ministerstva zahraničí byla tato preference jasně stanovena. Zastímcem prvního kongresu po pádu komunismu ve střední a východní Evropě (Harrogate 1990) se odehrával spíše ve znamení československé sametové revoluce a varšavský kongres (1995) zdůraznil i v oficiálních referátech zapojení Slovanstva do jednotné Evropy, zde šlo takřka výlučně o Rusko: